

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafroz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Raupov Xolmamat Rashidovich, Xaitova Olmaxon Saidovna

O'ZBEKISTONDA KON-METALLURGIYA SOHASI TARAQQIYOTIDA BERUNIY

ILMIY METODOLOGIYASINING O'RNI 13-19

Muminov Ulmas Ravshanqulovich

QADIMGI TURKIYLARDA DAVLATCHILIK AN'ANALARI 20-30

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

MEHNAT MIGRATSIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI:

XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY QONUNCHILIK 31-37

Absalom Ziyadullayevich Xujanazarov

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SURXONDARYO VILOYATIDA

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR 38-43

Allamuratov Shuxrat Ashurovich

BUXORO AMIRLIGINING ICHKI SAVDO-TRANZIT ALOQALARIDA

AMUDARYO SUV YO'LINING O'RNI 44-49

Sabirov Mansurbek

AMUDARYO SOHILI BO'YLAB XALQARO KARVON YO'LIDA RIVOJLANGAN

O'RTA ASR VA SHAHARLARI SAHIFASI 50-53

Matnazarova Mohira Uktamovna

KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING

SHAKLLANISH OMILLARI 54-59

Shukurillayev Yunus Asrorovich

BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA

OID HUIJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUIJATLARI ASOSIDA)..... 60-67

Esanova Nilufar

O'ZBEKISTONDA XALQARO MUNOSABATLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI

VA ULARNING SANOAT RIVOJLANISHIDAGI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI 68-73

Jumayev Abdumo'min Fayziyevich

IBN SINONING ASH-SHIFO ASARINING ISLOM VA YEVIROPA FALSAFASIGA TA'SIRI 74-82

Pardaxol Normamatova Ochildiyevna

MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATINING

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI 83-87

Elboyeva Shaxnoza

O'ZBEK OLIMALARINING XALQARO ILM-FAN, MADANIYAT RIVOJIGA

HAMDA FAN VA TEXNIKA TARAQQIYOTIGA QO'SHGAN HISSALARI 88-94

Джаббарова Юлдуз Джуманиязовна

РОЛЬ ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ

ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА 95-100

Tuyev Fazliddin Erkinovich

2009–2011-YILLARDA BUXORO, SAMARQAND, NAVOIY SANOATIDA

O'SISH VA XALQARO HAMKORLIK DINAMIKASI 101-104

<i>Жураева Камола Сайфиддиновна</i> КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА	105-109
<i>Abdujabborov Kamoliddin</i> QADIMGI BAQTRIYA VA AVESTO JAMIYATI DAVRI QISQACHA TAHLILI	110-115
<i>Mamanov Abdurahim Abduhakimovich</i> TEMURIYLAR VA ULARDAN KEYINGI SULOLALAR DAVRIDA DINIY HOKIMIYATNING KUCHAYISHI (SABABLAR VA NATIJALAR)	116-122
<i>Xolmatov Shukurillo Ziyoviddin o'g'li</i> INGLIZ TILLI TADQIQOTLARDA ILK O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO TARIXINING O'RGANISH BOSQICHLARI	123-128
<i>Djurayev Baxtiyor Rajaboyevich</i> O'ZBEKISTON IJTIMOY-IQTISODIY HAYOTIDA AYOLLARNING O'RNI VA GENDER TENGLIGI MASALALARI (TARIXIY-IJTIMOYIY TAHLIL 1991-2025-YY)	129-136
<i>Matyagbov Toyirjon Sultanbayevich</i> JANUBIY OROLBO'YI HUDUDIDA NEOLIT DAVRI KULOLCHILIGIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	137-140

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> ОБЩЕНАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА НА ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА	141-153
<i>Shodmonov Abduvohid Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIY YODGORLIKLARINI RAQAMLI TURIZM ORQALI SAQLASH VA RIVOJLANTIRISH	154-157

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Otamuratov Sarvar</i> YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA YANGI TASHABBUSLAR VA QONUNGA TAKLIF ETILAYOTGAN MUHIM QO'SHIMCHALAR	158-164
<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI	165-171
<i>Raxmatova Xolidaxon Xolikovna</i> XOJA AHROR VALIY MUROSAGA OID QARASHLARINING FALSAFIY MOHIYATI	172-178
<i>O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna</i> ABDULXAMID SULAYMON O'G'LI CHO'LPONNING BADIY-ESTETIK MEROSI	179-183
<i>Yazdonov Ulug'bek Tashmurotovich</i> TA'LIM VA TARBIYA – JAMIYATNI MA'NAVIY-MADANIY DEFORMATSIYALASHUVDAN SAQLOVCHI OMILDIR	184-189
<i>Абдуллаева Махбуба Нуруллаевна, Жалалова Гулбахор Одилжоновна</i> КОГНИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В IX – XII ВЕКАХ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	190-197

<i>Rasulov Hakim Mamanovich</i> DAVLAT VA JAMIYAT O'ZARO ALOQADORLIGINING SIYOSIY-INSTITSIONAL TAHLILI	198-201
<i>Azamova Sitora Ayonovna</i> O'ZBEKISTON ZAMINIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	202-206
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> FUTUROLOGIK TAFAKKURDA SUN'IY INTELLEKTNING NAMOYON BO'LISHI	207-212
<i>Namazova Yulduz Muzaffarovna</i> RAQAMLI SIVILIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIMNING STRUKTURAVIY-FUNKSIONAL JIHATLARI	213-217
<i>Abdurazoqov Gulmurod Musurmonqulovich</i> MAFKURAVIY OMILLARNING YOSHLAR KAMOLOTIGA TA'SIRI NAMOYON BO'LISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	218-224
<i>Tojibayev Baxromjon Turabayevich</i> "PREKARIAT" TUSHUNCHASINING GENEZISI: ETIMOLOGIYA, FALSAFIY-IJTIMOYIY ANGLASH	225-229
<i>Tursunova Laylo Ergashevna</i> TILAB MAHMUDOVNING ADABIY ESTETIK QARASHLARINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	230-235
<i>Филиппов Ольгерд Александрович</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА	236-244
<i>Chorieva Madina Aliyevna</i> INKLYUZIV TAFAKKUR — JAMIYATNING BARQAROR RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSI	245-249
<i>Zakirova Nigora Xalmaxammatovna</i> AXBOROT MAKONIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH IMKONIYATI	250-254
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> AXBOROT IMPERIALIZMI TAHDIDLARI	255-261
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> TA'LIM TIZIMINI SOTSIOLOGIK-FALSAFIY TAHLIL QILISHDA GUMANITAR YONDASHUVLAR	262-267
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLAT HAQIDAGI G'ARBONA QARASHLAR: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL	268-272
<i>Shaydullayev Normamat Sherkuziyevich</i> RAQAMLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA INSON QADRI VA ONG EVOLYUTSIYASI	273-278
<i>Tursunova Olmos Fayziyevna</i> YOSHLAR HUQUQIY ONGI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVIY TARBIYA JARAYONIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	279-284
<i>Turaeva Sanobar Khalimovna</i> EASTERN EDUCATION - THE IMPORTANCE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF HUMAN QUALITIES IN YOUNG PEOPLE	285-287

<i>Jo'rayev Akram Namozovich</i> EKSTREMIZM G'OYALARIGA QARSHI KURASHDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MEXANIZMLARINING PSIXOLOGIK VA FALSAFIY ASOSLARI	288-291
<i>Taylyakova Feruzahon Sultanovna</i> GLOBALASHUV - MA'NAVIYATNI ANGLASH OMILI	292-296
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MAHALLA VA OILADA YOSHLAR AXLOQINI ME'YORLASHTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	297-302
<i>Sherboboyev Muxriddin, Javlonbek Hafizullayev</i> KARL POPPERNING BILISH FALSAFASIGA OID QARASHLARI	303-307
<i>Nasriddinov Faxriddin Xalmamatovich</i> AXBOROT VA AXBOROT TIZIMLARINING FALSAFIY TAHLILI	308-314
<i>Ochilov Husan</i> MILLIY AN'ANA VA MODERNIZATSIYA UYG'UNLIGINING FALSAFIY TAHLILI	315-321
<i>Madaminov Nasimjon</i> MILLIY MUSIQIY MEROS ASOSIDA YOSHLARNING ESTETIK DIDI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	322-326
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdammovna</i> MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH SOHADAGI XORIJIY TAJRIBALAR	327-331
10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SCIENCE/ILM KONSEPTLI FRAZELOGIK BIRLIK LARNING LINGOMADANIY XUSUSIYATLARI	332-337
<i>Payzibayeva Madinaxon Sobirjon qizi</i> INGLIZ XALQ ERTAKLARI OBRAZLARINING BADIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	338-342
<i>Axmedov Anvar Botirovich</i> NEMIS TILI TIZIMIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING ROD KATEGORIYASIGA EGA BO'LIH MASALASI	343-347
<i>Djabbarova Shoiri Baltayevna</i> ETNOGRAFIK REALIYALARNING LINGVISTIK XUSUSIYATI	348-351
<i>Genjemuratov Yaqipbek Baxriyatovich</i> FELETONNING JANR SIFATIDA ANIQLASH MUAMMOLARI	352-355
<i>Tadjiyeva Mastura Fayzullayevna</i> INGLIZ MAQOLLARIDA "LOVE" KONSEPTINING VOQELANISHI	356-360
<i>Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i> GIDRONIMLARNING STRUKTUR-SEMANIK TAHLILINING XUSUSIYATLARI	361-364
<i>Ayimbetova Shyryn Jabbar qizi</i> BOLALAR ADABIYOTINING POETIK-FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: YOSH PSIXOLOGIYASI, DIDAKTIKA, AKSILOGIYA	365-371
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> O'ZBEK TILIDAGI IBORALARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FRANSUZ TILIGA TARJIMASI	372-375

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна, Фёдорова Арина Максимовна</i> ГЕЙМИФИКАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	376-385
<i>Xushmatatova Aminaxon</i> LINGUOCULTURAL FEATURES OF SPEECH INTENTION IN THE DISCOURSE OF ENGLISH AND UZBEK DRAMATIC WORKS	386-392
<i>Saparniyazova Sarbinaz Baxtiyarovna</i> THE INFLUENCE OF CONTEXTUAL FACTORS ON THE PERCEPTION OF THE PRAGMATICS OF APOLOGY IN ENGLISH AND UZBEK	393-397
<i>Adxamova Shirin Farhodjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL HOLATNI IFODALOVCHI KOLLOKATSIYALARNING QIYOSIY TADQIQI	398-401
<i>Машарипова Валентина</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЯХ В АНГЛИЙСКИХ И РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ	402-405
<i>Abduqahhorova Gulnoza Abduvahobovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI	406-411
<i>Raxmonova Yulduz Xusanovna</i> ADABIY ASARLARDA IJTIMOIIY FOJIAVIYLIKNING ESTETIK TALQINI	412-417
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> ADABIYOTDA ANIMALISTIK JANR VA RAMZIY OBRAZLAR BO'YICHA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR	418-427
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Фазилов Фарход Маратович</i> УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДИПФЕЙКОВ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	428-439
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH BO'YICHA CHET EL DAVLATLARI TAJIRIBASI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL	440-448
<i>Rakhmonov Tolib</i> ISSUES OF DETERMINING THE CIVIL LEGAL STATUS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN	449-454
<i>Sobitxonov Joxongir Zunnurxon o'g'li</i> ISLOM BANKLARI FAOLIYATIDA "FATVO SHOPPING" AMALIYOTI VA UNING OLDINI OLISH BO'YICHA HUQUQIY MEKANIZMLAR	455-462
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRAUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	463-472
<i>Юнусов Достонбек Анваржон угли</i> ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	473-481

<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanishbayevich</i> JINOYAT PROTSSESSIDA AYBLOV FUNKSIYASINI AMALGA OSHIRUVCHI SUBYEKTLARNING HUQUQIY MAQOMIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR	482-489
<i>Xidirov G'anisher Tojimurodovich</i> TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USTIDAN SUD NAZORATINING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	490-499
<i>Baxronov Ravshan Rashid o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INSON HUQUQLARI: NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	500-504
<i>Усмонов Малик</i> ОТСЛЕЖИВАНИЕ И ЗАМОРАЖИВАНИЕ НЕЗАКОННО ПОЛУЧЕННЫХ АКТИВОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДХОДОВ	505-510
<i>Abdusatarov Jaloliddin Sharafutdin o'g'li</i> RAQAMLI AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ NIZOLARNI HAL QILISHNING MUQOBIL USULLARI	511-517
<i>Islomqulova Shohsanam Vahobjon qizi</i> TIBBIYOT XODIMINING KASBIY JAVOBGARLIGINI SUG'URTALASHDA SUG'URTA TOVONI, SUG'URTA PULI VA SUG'URTA MUKOFOTI TUSHUNCHALARINING MOHIYATI	518-524
<i>Ibodullo Xayrullo Jaxongir o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY DAVLATLAR SUDYALARINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAQOMI	525-530
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xolmatova Ziroatxon Anvarovna</i> BO'LG'USI PEDAGOGLARDA NOSTANDART TESTLARNI TUZISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI	531-534
<i>Mamajonova Gulnoza Karimovna</i> AXLOQIY VA ESTETIK TARBIYA INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK ASOSLARI	535-539
<i>Gulomova Komila Maxamatjanovna</i> TA'LIMDA FAOL O'QITISH METODLARINING SAMARADORLIGI: TAJRIBA VA TAHLIL	540-544
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyev qizi</i> BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI –PEDAGOGLARINING IJODIY KOMPETENSIYALARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	545-549
<i>Фадлиева Амина Ильхамовна</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПЕДАГОГИКА КАРЛА РОДЖЕРСА И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	550-556
<i>Rajabov Eldor Erkinovich</i> THE ROLE OF PEER REVIEW TO IMPROVE WRITING EFFECTIVELY AMONG EFL STUDENTS	557-561
<i>Jumagulova Aziza Abduljalil qizi</i> BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI DZYUDOKILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	562-573

<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i> “MOTIVATSION YONDASHUV” HAMDA “KREATIV FIKRLASH” TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATI	574-578
<i>Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi</i> BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	579-585
<i>Hamroyeva Robiya Sherali qizi</i> KELAJAK PEDAGOGLARINING TANQIDIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-591
<i>Tug'anboyeva Zamiraxon Shuxratbek qizi</i> TALABA KURASHCHI QIZLARNING KUCH CHIDAMLILIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH METODIKASI	592-598
<i>Sadritdinova Dinora A'zamjon qizi</i> WEB ILOVALARNI LOYIHALASHGA OID KOMPETENTLIK VA UNI RIVOJLANTIRISH	599-602
<i>Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ	603-611
<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	612-615

Received: 2 October 2025
Accepted: 15 October 2025
Published: 25 October 2025

Article / Original Paper

PRAGMATIC PROBLEMS IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS AND THEIR SOLUTIONS

Makhmudova Nigorakhon Boykozi kizi

basic doctoral student of Namangan State University

Abstract. This article presents some thoughts on pragmatic problems in developing the communicative competence of future foreign language teachers and their solutions. The article also presents considerations on pragmatic competence and the need for teachers to have special knowledge and skills in teaching pragmatics. Always memorized vocabulary and grammatical rules do not help develop communicative competence. Constantly collecting new English words and phrases found in various literary texts, newspapers, and other media, such as advertising, and using them in practical speech, helps to develop speech easily and quickly.

Keywords: future foreign language teachers, communicative competence, pragmatic problems, skills, vocabulary and grammatical rules, one authentic material, knowledge and ideas, rapid exchange.

BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak chet tili o'qituvchilarini kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari xususida ayrim fikr-mulohazalar bayon etilgan. Shuningdek, maqolada pragmatik kompetensiya hamda o'qituvchilar pragmatikani o'rgatishda maxsus bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerakligi xususida ham mulohazalar bayon etilgan. Doim ham yodlab olingan lug'at va grammatik qoidalar — kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yordam bermaydi. Turli badiiy matnlar, gazeta, reklama kabi matbuot vositalarida uchraydigan yangi inglizcha so'z va iboralarni doimiy ravishda yig'ib, ulardan amaliy nutqda foydalanish, nutqni oson va tez rivojlanishiga yordam beradi.

Kalit so'zlar: bo'lajak chet tili o'qituvchilari, kommunikativ kompetensiya, pragmatik muammolar, ko'nikma, lug'at va grammatik qoidalar, biri acentik materiallar, bilim va g'oya, tezkor almashinuv.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI9Y2025N91>

Kirish. Barchamizga ma'lumki, bugungi kundagi globallashuv davrida, xalqaro muloqotning ahamiyati keskin oshib bormoqda. Har qanday sohaga tegishli bo'lgan axborotlar, madaniyatlar, bilim va g'oyalarning tezkor almashinuvi zamonaviy ta'limda faqatgina tilni grammatik va leksik jihatdan o'rganishni emas, balki uni kontekstga mos, samarali, vaziyatga muvofiq qo'llay bilishni ham talab etadi. Pragmatika orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda, har qanday boshqa ko'nikmada bo'lgani kabi, insonning o'zi ham yetarli darajada tashabbus ko'rsatishi kerak bo'ladi.

Insoniyat borki, muloqotsiz yashay olmaydi. Ular jamiyatda odamlar bilan muomalada bo'lish uchun tilni faol ravishda ishlatadilar va bu orqali ular tengdoshlar orasida pragmatik kompetensiyani qanday qo'llashni va tilni vaziyatga moslashni o'rganadilar. Doim ham yodlab

olingan lugʻat va grammatik qoidalar — kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yordam bermaydi. Turli badiiy matnlar, gazeta, reklama kabi matbuot vositalarida uchraydigan yangi inglizcha soʻz va iboralarni doimiy ravishda yigʻib, ulardan amaliy nutqda foydalanish, nutqni oson va tez rivojlanishiga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Pragmatik kompetensiya — turli vaziyatlarda ijtimoiy, madaniy va nutqiy meʼyorlarni anglash va ularni toʻgʻri qoʻllash qobiliyati, shuningdek, til oʻrganuvchining oʻz kommunikativ maqsadlariga erishish uchun til vositalarini mohirona boshqara olish qobiliyati hisoblanadi.[1;347] Tilni egallashda hamda uni rivojlantirishda pragmatik kompetensiya muhim rol oʻynaydi. Uning yoʻqligi muloqotda koʻplab salbiy tushunmovchiliklarga olib keladi. Agar soʻzlovchi pragmatik jihatdan mos boʻlmagan tilni ishlatlsa, eng yaxshi holatda – hamkorlikdan yiroq, yomon holatda – qoʻpol yoki hatto haqorat qilgan shaxs sifatida koʻriladi. Shu sababdan til oʻrganuvchi kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirish jarayonida pragmatikaga alohida ahamiyat berishi kerak.

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda boshqa bosqichlarda boʻlgani kabi pragmatikani oʻrganishda ham til oʻrganuvchilar (talabalar) bir qancha qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Ana shunday qiyinchiliklardan biri ***ausentik materiallarning yetishmasligi*** yaʼni real hayotga yaqin materiallarning mavjud emasligidir. Ausentik materiallar ona tilida soʻzlashuvchilar tomonidan yaratilgan, asl maqsadi taʼlim emas, balki real kommunikatsiyani amalga oshirish boʻlgan matnlar yoki media vositalari sanaladi. Bunday materiallarga real suhbatlar yaʼni podkastlar yoki turli intervyular, film va seriallardan lavhalar, rasmiy va norasmiy elektron xatlar, ijtimoiy tarmoqlardagi yozishmalar, shuningdek, kundalik hayotda qoʻllaniladigan yozuvlar (reklama, eʼlonlar, ogohlantirishlar) kiradi.[2;97]

Muhokama va natijalar. Pragmatik kompetensiya til oʻrganishda nafaqat til qoidalarini, balki nutqning ijtimoiy va madaniy kontekstda qanday ishlatilishini tushunishni talab qiladi. Shu bois, oʻqituvchilar pragmatikani oʻrgatishda maxsus bilim va koʻnikmalarga ega boʻlishi kerak. Biroq, oʻquv jarayonida koʻplab oʻqituvchilarning pragmatikani oʻqitish boʻyicha ***yeterli tayyorgarlikka ega emasligini*** ham koʻrish mumkin. Oʻqituvchilarning oʻzida pragmatik koʻnikmalarni samarali oʻrgatish uchun zarur boʻlgan bilim va ishonchning yoʻqligi, talabalarning pragmatika borasidagi bilimlari yetarli darajada shakllanmasligiga olib keladi. Agar oʻqituvchilarning pragmatik bilim va koʻnikmalari cheklangan boʻlsa, til oʻrganuvchilar ham tilni faqat grammatik va leksik jihatdan oʻrganib, nutqni amaliy ijtimoiy vaziyatlarda notoʻgʻri ishlatishga moyil boʻladi.[3;21] Buning natijasi albatta, pragmatik xatoliklar, notoʻgʻri muloqot, madaniyatlararo tushunmovchiliklarga olib keladi. Til oʻrganuvchilarning kommunikativ qobiliyatlari yetarlicha rivojlanmaydi, bu esa real hayotda tilni samarali ishlatishda muammolar tugʻdiradi. Mashhur olimlardan biri boʻlmish Bardovi-Harlig oʻzining “Pragmatikani oʻqitish zarurati boʻyicha empirik dalillar” deb nomlangan maqolasida til oʻqituvchilarining pragmatika boʻyicha maxsus tayyorgarlikka ega emasliklari, taʼlim natijalarining nomuvofiqligiga va sifatsiz shakllanishiga sabab boʻlishi mumkinligi haqida oʻz qarashlarini bildirib oʻtadi.[4;13] Bu muammolarning yechimlaridan biri — oʻqituvchilar uchun maxsus trening va seminarlar tashkil etish yaʼni pragmatikani oʻqitish metodologiyasi boʻyicha malaka oshirish kurslari oʻtkazilishi kerak. Bu kurslarda til oʻrgatishda madaniyat va ijtimoiy kontekstni oʻrganishga alohida eʼtibor qaratish maqsadga muvofiq boʻladi. Shuningdek, oʻquv jarayonida rol oʻyinlari va real hayotiy vaziyatlarda muloqot mashqlardan foydalanish ham samarali natija beradi. Shuningdek, M.Celce-Murcia, Z.Dornyei va S.Thurrellarning

”Pragmatik kompetensiyani o’qitishda pedagogik yondashuvlar” deb nomlangan ilmiy maqolasida ham o’qituvchilarda ham til o’rganuvchilarda ham pragmatik kompetensiyani o’rganish uchun darslik va materiallarda pragmatik vaziyatlar, dialoglar, madaniyatlararo muloqotga oid bo’limlar ko’proq kiritilishi lozimligi xususida bir nechta ijobiy fikrlar keltirib o’tiladi.[5;5]

Demak, pragmatika kommunikativ kompetensiyani rivojlanishida juda muhim bo’lib, uni til o’rganuvchilarga muvaffaqiyatli o’rgatish uchun eng avvalo, real hayotga yaqin mashqlar va ausentik materiallar asosida o’quv mashg’ulotlarini tashkil etish hamda dastlab, o’qituvchilarning o’zida pragmatika bo’yicha yetarli bilim va ko’nikma mavjud bo’lishi talab etiladi.

Pragmatikani o’rganish davomida **pragmatik terminologiyalarni aniq tushunmaslik** borasida ham qiyinchiliklarga uchrash mumkin. Bunda ko’pincha talabalarning pragmatik tushunchalar bo’lmish lokutiv, illokutiv, perlokutiv, deixis, implikatura kabi atamalar haqida nazariy jihatdan yaxshi bilimlarga ega emasliklari ko’zda tutiladi. Bo’lajak chet tili o’qituvchilari bu terminlarning asl mazmuni va ularning mohiyatini to’liq tushunib yetmasdan turib, amaliy kontekstda ularni qo’llashga harakat qilishlari, ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda jiddiy to’siqqa olib keladi. Pragmatik terminlarni tushunish haqidagi nazariy bilimlarga ega bo’lish uchun J.Austin va J.Searlning ishlariga murojaat etish maqsadga muvofiq bo’ladi. Pragmatik terminlar haqida so’z ketganda asosan quyidagi atamalarni o’rganish nazarda tutiladi:

- illokutiv (illocution). Gapiruvchining nutq orqali bajarayotgan maqsadi (buyruq, so’rov, maslahat);
- perlokutiv (perlocution). Eshituvchiga ta’siri, ya’ni nutq orqali yuzaga keladigan real natija;
- deiksis (deixis). Joy, shaxs, vaqtga bog’liq ishora so’zlari (“bu yerda”, “u”, “hozir”);
- implikatura (implicatura). Gapda aytilmagan, lekin kontekst orqali anglash mumkin bo’lgan yashirin ma’no.[6;167]

Ko’pincha o’quv jarayonida talabalar faqat atamalarni yod olib, ularning real muloqotdagi qo’llanilishiga e’tibor qaratishmaydi. Ular “implikatura” ni faqat nazariy ta’rifinigina biladilar xolos, ammo uni kinoya hamda yashirin iltimos ifodalari mavjudligidan ko’pincha bexabar qoladilar. Bunga sabab, terminlarni yuzaki yod olish va ularni real hayotda qo’llamaslikdir. Bu kabi muammolarning yechimi faqatgina pragmatik terminlar va tushunchalarni amaliyotga moslab o’rganishdan iboratdir. Ya’ni, talabalar nutq aktlari, deikis, implikatura tushunchalari haqida nazariy bilimga ega bo’lganlaridan so’ng talabalar ularni darhol real vaziyatlarga solishlari kerak bo’ladi.

Bundan tashqari, pragmatikani o’rgatish jarayonida **madaniyatlararo tafovutlarni aniqlashdagi muammolarga** ham duch kelishlari mumkin. Bunga sabab turli mamlakatdagi madaniy normalarning keskin bir-biridan farq qilinishidir. Albatta, bu tahlil jarayonida talabalarni chalkashtiradi. Madaniyatlararo tafovutni aniqlashdagi qiyinchiliklar haqida so’z ketganda, S.Thomasning 1983-yildagi “Cross-cultural pragmatic failure” deb nomlangan konsepsiyasini yodga olib o’tish maqsadga muvofiq ish bo’ladi. Chunki, bu konsepsiyada ikki yoki undan ortiq madaniyat vakillari o’rtasidagi muloqotda yuzaga kelinishi mumkin bo’lgan pragmatik tushunmovchiliklar haqida keng ma’lumot berilgan. S.Thomas ushbu konsepsiyasida asosan tilni rivojlantirishdagi xatoliklar faqatgina grammatik yoki leksik

jihatdan emas, balki tilning madaniy tafovutlaridan ham yuzaga kelishi mumkinligi soʻz yuritadi. Bu haqida soʻz yuritilishiga sabab, har bir madaniyatning nutq aktlarini tushunish va ishlatishda oʻsha tilning oʻziga xos, madaniy qoidalarining mavjudligini ochib berish boʻlgan. Shuningdek, S.Thomas ushbu konsepsiyasida nutq aktlaridagi pragmatik muvaffaqiyatsizliklarni uch asosiy turga ajratadi: *birinchisi*, til qoidalarini notoʻgʻri qoʻllash boʻlib, bunda soʻzlar yoki iboralarning notoʻgʻri tanlanishi; *ikkinchisi*, madaniyatga xos ijtimoiy qoidalarni tushunmaslik yoki notoʻgʻri qoʻllash boʻlib, bunda kimga qanday tarzda murojaat qilish, yaʼni rasmiylik darajasi; *uchinchisi*, muloqot madaniyatining asosiy printsiplarini buzish, yaʼni gapni uzilishsiz olib borish yoki mavzudan chetga chiqib ketish holatlaridir.[7;96-97]

Madaniyatlararo tafovutlarni aniqlash borasidagi qiyinchiliklarini bartaraf etish uchun oʻqituvchilar taʼlimiy sharoitda ingliz tilidagi badiiy matnlar, dialoglar va real voqeikka asoslangan matnlarni yoki suhbatlarning kontekstiga eʼtibor qaratgan holda madaniyatlararo tafovutlarni aniqlash oʻrgatish kerak boʻladi. Bunga misol qilib biz Helen Spencer-Oateyning 2000-yilda nashr etilgan “Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures” deb nomlangan anekdot shaklidagi asaridan foydalanishga qaror qildik. Anekdotlardan iborat boʻlgan ushbu asar madaniyatlararo muloqot va suhbatdagi madaniy farqlar haqida boʻlib, odamlarning turli madaniyatlarda bir-biri bilan qanday munosabatda boʻlishini tahlil qiladi. Masalan, bu asardan olingan quyidagi dialogli matnga eʼtibor qaratamiz:

Setting: Hong Kong bus stop, a group of students approaches.

(Joy: Gonkong avtobus bekati, talabalar guruh bilan uchrashadi.)

Student 1: Hello, Professor Spencer-Oatey! Where are you going?

(Talaba 1: Salom, professor Spencer-Oatey! Qayerga ketyapsiz?)

Spencer-Oatey: (slightly uncomfortable) Oh, hello... Just to the city center.

(Spencer-Oatey: (ozgina noqulaylik bilan) Oh, salom... Faqat shahar markaziga.)

Student 2: (smiling) Have you had your lunch?

(Talaba 2: (jilmayib) Tushlik qildingizmi?)

Spencer-Oatey: (surprised) Yes, thank you... And you?

(Spencer-Oatey: (hayron boʻlib) Ha, rahmat... Sizlar-chi?)

Student 1: (laughing) Yes, we just ate! Bye, have a good trip!

(Talaba 1: (kulib) Ha, biz yangi ovqatlanidik! Xayr, yoʻlingiz oson boʻlsin!)[8;1]

Ushbu suhbatda Helen Spencer-Oatey Gonkongdagi avtobus bekati talabalari tomonidan toʻxtatilgani va ulardan “Qayerga ketyapsiz?” degan savol olgani bayon etiladi. Britaniyalik sifatida u bu savolni shaxsiy chegaralarga tajovuzkorlik va hurmatsizlik deb hisoblaydi. Ammo bu Xitoy madaniyatida bu savolning doʻstona salomlashish shakli ekanligini va aniq javob talab qilinmasligini tushunib yetadi. Bu savol Xitoy tilida koʻpincha shunchaki suhbat boshlash uchun ishlatiladi va shaxsiy hayotga qiziqish bildirishdan koʻra formal xushmuomalalikni anglatadi. Shuningdek, ingliz madaniyatida koʻpincha insonlar ob-havo haqida gapirib salomlashadi, masalan, “Salom, bugun biroz sovuqroq, shunday emasmi?” Xitoy madaniyatida esa salomlashish koʻpincha ovqatga oid boʻladi, masalan, “Salom, tushlik qildingizmi?” Bu birga ovqatlanishga taklif emas, balki kishining ahvolidan xabar olish usuli hisoblanadi. Anekdot shaklidagi ushbu suhbat bir madaniyatda oddiy va doʻstona deb hisoblangan narsa boshqa madaniyatda noqulay yoki hurmatsizlik sifatida qabul qilinishi mumkinligini koʻrsatib beradi. Ushbu matnda keltirilgan kabi turli madaniyatlardagi nutq normalarining solishtirilishi birinchi navbatda, talabalarning madaniy bilimlarini oʻstiradi va

bu ulardagi madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni aniqlashdagi qiyinchiliklarini qisman kamaytiradi. Shuningdek, turli rolli o'yinlar jarayonida qahramonning so'rovi talaba tomonidan zamonaviy kontekstda qayta talqin qilinishi ham madaniyatlararo farqlarni yodda tutilishiga sabab bo'ladi.

Navbatdagi pragmatik muammo bu — chet tilidagi pragmatik elementlarning **darsliklarda kam yoritilishidir**. Bilamizki, chet til darsliklarda tilning faqat grammatik va leksik tomonlari yaxshi yoritilib, lekin qanday holatda, kim bilan, qayerda, qanday ohangda gapirilishi kerakligi ya'ni pragmatika yetarli darajada o'rgatilmaydi. Albatta, bu muammo talabalarni tilni grammatik to'g'ri, lekin noto'g'ri kontekstda qo'llashiga sabab bo'ladi. Asosan, chet tili darsliklarida talabalar xorijiy tilni o'rganish ko'pincha so'z yodlash, grammatikani tushuntirish va gap tuzish bilan cheklanayotganligiga guvoh bo'lamiz. Buning natijasida talabalar so'zlar qanday kontekstda, ohangda, kimga nisbatan ishlatiladi degan muhim savollarga javob berolmay qolishadi. Masalan, "Sorry", "Excuse me" va "Pardon" so'zlarini olaylik. Ko'pgina ingliz tili darsliklari uchasi ham "kechirasiz" deb tarjima qiladi, lekin ular butkul turli vaziyatlarda qo'llaniladi. "Sorry" – biror qilgan ayb ishi uchun kimdandur uzr so'rash ma'nosida, "excuse me" – gap boshlash e'tibor qaratish ma'nosida va "pardon" esa gapni eshitmagan paytda qo'llaniladi. Darsliklarda bu farqlar ko'rsatilmagan bo'lsa, talabalar noto'g'ri ishlatadi va bu madaniy noqulaylikka, muloqotda tushunmovchilikka olib keladi.

Ushbu pragmatik muammoni yanada tushunarliroq qilish uchun "Do you want some coffee?" va "Would you like some coffee?" iboralarini misol tariqasida olaylik.

"Do you want some coffee?" — noformal, yaqin do'stga nisbatan qo'llaniladi. Agar o'qituvchiga yoki rasmiy suhbatda ishlatilsa, u qo'pol muomalaga aylanadi.

"Would you like some coffee?"- Rasmiy, muloyim shakl sifatida foydalaniladi. Darslikda "Want" ni har doim "xohlash" deb bersa, talaba bu nozik farqni bilmasligi mumkin.

Bu kabi muammolarni hal qilishning birdan bir yechimi darsliklarda kontekstual misollarni ko'paytirish, ya'ni har bir ibora qayerda, kimga, qachon ishlatilishi haqida qisqacha izohlar berishdir. Shuningdek, nutq aktlarini o'rgatuvchi mashqlarni joriy etish ham ancha samarali natija beradi. Bunda asosan talabalarga kechirim so'rash, minnatdorchilik bildirish, rad etish, maslahat berish kabi holatlar ko'proq berilishi kerak. Demak, pragmatik elementlarning kam yoritilishi chet tilini sun'iy, hayotdan uzilgan shaklda o'rganishga olib keladi. Talaba grammatik jihatdan to'g'ri gapiradi, biroq suhbatdoshni ranjitishi, noqulay holatga tushib qolishi, madaniy noaniqliklar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli, har qanday chet tilini o'rgatishda faqat "qanday gap tuzish" emas, balki "qayerda, kimga va qanday ohangda gapirish kerak?" degan savollarni ham yoritish talab etiladi.

Keyingi eng dolzarb pragmatik muammolardan biri talabalarning **kommunikativ xavotiri (anxiety)** tufayli og'zaki nutqdan qochishidir. Pragmatik xatolardan qo'rqish (masalan, noto'g'ri gapirib qo'yish) talabani og'zaki muloqotda qatnashmaslikka olib keladi, bu esa kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga yaxshigina to'sqinlik qiladi. Aynan kommunikativ xavotir chet tilida yoki umuman til o'rganuvchilarning ijtimoiy va til asosidagi muloqotda duch keladigan asabiylilik, qo'rquv va stress holati hisoblanadi. Talabalar og'zaki nutqdan turli sabablarga ko'ra qochishi mumkin: *birinchisi*, xato qilishdan qo'rqishadi, ya'ni talabalar o'z nutqlaridagi xatolar tufayli tanqidga uchrashidan yoki hazilga qolishidan xavotirda bo'lishadi; *ikkinchisi*, baholash qo'rquvi bo'lib, aksariyat hollarda o'qituvchi yoki tengdoshlari oldida nutq so'zlashda baholanishdan xavotirga tushishadi; *uchinchisi*, noto'g'ri talaffuz yoki

grammatika, ya'ni bunda til qoidalarini to'liq bilmaslik yoki ularni noto'g'ri qo'llash qo'rquvi nazarda tutiladi. Ushbu sabablar ta'sirida talaba og'zaki nutqdan qochib, ular suhbatda faol qatnashishdan bosh tortadi, kam gapiradi, faqat yozma ishlar yoki passiv tinglovchi bo'lib qoladi. Yoki ularda til o'rganish jarayonining sekinlashuvi kuzatiladi va buning natijasida suhbatga qo'shilmaslik yangi so'z va ifodalarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini cheklaydi, shuningdek, o'z navbatida til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasi ham pasayadi.[9;125]

Yuqoridagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun talabalarga nutq so'zlay olishlari uchun kichik guruh mashqlari tashkil qilish, darsni qiziqarli qilish va asabiylikni kamaytirish uchun interaktiv o'yinlar qo'llash, talabalarni erkin fikr-mulohaza yuritishga ko'proq jalb etish lozimdir. Til o'qituvchilar talabalarda kuzatilayotgan muammolarni aniqlab, o'quv jarayonida maxsus yondashuvlar (kichik guruh mashqlari, ijobiy rag'batlantirish, interaktiv o'yinlar) orqali anxiety darajasini pasaytirishi lozim. Bu nafaqat til o'rganishni yengillashtiradi, balki talabalar orasida mustahkam kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi so'nggi pragmatik muammo — ***kontekstual moslikni tushunmaslikdir ya'ni pragmatik inferensiyaning yo'qligidir.*** Aksariyat hollarda talabalar so'zlarning lug'aviy ma'nosiga tayanib, kontekstga mos kelmaydigan ifodalarni ishlatib qo'yishiga guvoh bo'lamiz. Bu holat pragmatik inferensiyaning yetishmasligidan dalolat beradi. Pragmatik inferensiya (Pragmatic inference) til ma'nosini bevosita aytilgan so'zlardan tashqari, kontekst yordamida tushunish jarayoni sanaladi. Bu inferensiya yordamida til o'rganuvchi yoki tinglovchi gapdagi yashirin ma'no va niyatni anglab olishi kerak bo'ladi. Buning natijasida birinchi o'rinda talabalar so'zlarni noto'g'ri kontekstda ishlatadi, masalan, rasmiy suhbatda noformal iboralar yoki aksincha bo'lishi mumkin. Shuningdek so'zning ma'no va niyati noto'g'ri tushuniladi.

Har bir muammoni o'z yechimi bo'lganidek bu qiyinchilikning ham o'ziga mos yechimlari mavjud. Masalan, birinchi navbatda o'quv jarayonida talabalarni pragmatik inferensiyadan xabardor etish kerak. Ya'ni, ularga kontekstual moslikni turli kontekstual misollar va vaziyatli dialoglar orqali o'rgatish kerak. Bundan tashqari, rolli o'yinlar, muayyan vaziyatlarda nutqni kontekstga moslashtirish kabi ishlar ham bu muammoni bartaraf etishga yordam beradi. Shuningdek, real suhbatlardan olingan video yoki audio materiallar orqali kontekstni o'rgatish ham ancha samarali natija bera oladi. Umuman olganda, kontekstual moslikni tushunmaslik talabalarining eng katta pragmatik muammolaridan biri sanaladi. Pragmatik inferensiyaning rivojlanmasligi natijasida ular gapning yashirin ma'nosini anglay olmay, noto'g'ri yoki madaniy jihatdan qabul qilinmaydigan ifodalarni ishlatishadi. Shu sababdan, til o'rgatishda pragmatik inferensiyaning chuqur o'rgatish va kontekstga asoslangan mashqlarni ko'paytirish lozim.

Xulosa. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda faqat lingvistik bilimlarga e'tibor qaratish emas, balki tilni kontekstga mos, samarali, vaziyatga muvofiq tilni qo'llay bilish talab etiladi. Bunga erishishda pragmatik kompetensiyaning roli muhim bo'lib, u til o'rganuvchilarga chet tilini chuqurroq tushunish va uni o'rgatishda zamonaviy kommunikativ talablarga mos ravishda harakat qilish kerakligini ko'rsatib beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. — Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1994. — 228 p. 347 p.

2. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning // *Language Teaching*. – 2007. – Vol. 40, № 2. – P. 97–118.
3. Kasper G. Can pragmatic competence be taught? // *The Language Teacher*. 1997. № 21. P. 21-39.
4. Bardovi-Harlig, K. Empirical evidence of the need for instruction in pragmatics // *Pragmatics in language teaching* / K. Rose, G. Kasper (eds.). — New York : Cambridge University Press, 2001. — P. 13–32.
5. Celce-Murcia M., Dornyei Z., Thurrell S. Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications // *Issues in Applied Linguistics*. – 1995. – Vol. 6, № 2. – P. 5–35
6. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. — Oxford: Oxford University Press, 1962. — 167 p
7. Thomas J. Cross-cultural pragmatic failure // *Applied Linguistics*. — 1983. — Vol. 4, No. 2. — P. 96–97
8. Spencer-Oatey H. *Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures* / H. Spencer-Oatey. — London: Continuum, 2000. — 1 p.
9. Horvits E.K., Horvits M.B., Koup J. Foreign language classroom anxiety // *The Modern Language Journal*. – 1986. – Vol. 70, №2. – P. 125–132.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).